

PRISIMINKIME OLANDŲ FILOLOGA 125-ąsias gimimo metines paminint

Algirdas Sabaliauskas

Pasaulio baltistų šeimoje toli gražu ne paskutinė vieta tenka Olandijos mokslininkams. Bene garsiausias šios šalies kalbininkas, reto universalumo specialistas Christianus Cornelis Uhlenbeckas (1866–1951) savo mokslo kelią pradėjo disertacija „Giminystės santykiai tarp germanų ir baltų-slavų kalbų“ (*De verwantschapsbetrekkingen tussen der Germaanshe en Baltoslavische talen*, Leiden, 1888), paskelbė prūsų kalbos katekizmus, dalyvavo Tilžės Lietuvių literatūros draugijos veikloje. Slavistas ir baltistas Nicolaas van Wijkas (1880–1941) pagarsėjo baltų ir slavų kalbų akcentologijos darbais, puikia studija apie prūsų kalbą.

Baltistikos, ypač lietuvių folkloristikos, istorijoje minėtinas ir kitas olandų mokslininkas, Leideno universiteto baltų ir slavų kalbų profesorius, N. van Wijko katedros paveldėtojas Reinderis van der Meulenas.

R. van der Meulenas gimė 1882 m. gegužės 28 d. Roterdame. 1900–1907 m. kalbotyrą studijavo iš pradžių Leideno, o vėliau Leipcigo universitete, kuris tuo metu buvo pasaulinis baltistikos centras. Augusto Leskieno vadovaujamas jaunas olandas iš karto ištraukė į baltistikos, ypač lituanistikos, studijas ir parašė disertaciją „Gamtos prilyginimai lietuvių dainose ir raudose“, kuri 1907 m. buvo išleista atskira knyga (*Die Naturvergleich in der Liedern und Totenklagen der Li-tauer*, Leiden, 1907).

Disertaciją sudarė penkios dalys: I. Kai kurios dainų ir raudų savybės. Prilyginimai; II. Prilyginimai augalams; III. Prilyginimai gyvuliams; IV. Dar prilyginimai; V. Animizmo pažiūros, kuriomis remiasi daugelis palyginimų¹. Faktinę medžiagą R. van der Meulenas surinko iš Antano Juškos, Karlo Brugmanno ir Augusto Leskieno, Ferdinando Nesselmanno, Oskaro Kolbergo, Augusto Schleicherio „Lietuvių kalbos skaitinių ir žodyno“ (*Litauisches Lesebuch und Glossar*, Praha, 1857) ir Fridricho Kuršaičio „Lietuvių kalbos gramatikos“ (*Grammatik der litauischen Sprache*, Halle, 1876). Atrodo, kad olandų kalbininkas buvo gerai įsijautęs į lietuvių liaudies dainų ir raudų specifiką. Ne veltui Mykolas Biržiška ją

¹ Lietuviški skyrių pavadinimai paimti iš Mykolo Biržiškos lietuviško knygos vertimo.

išvertė į lietuvių kalbą ir 1919 m. išleido Vilniuje, pažymėdamas, kad tai rimtas darbas, tinkantis ir „vidurinių mokyklų vadovėliui papildyti“. Be to, dar pridūrė: „Del karo aplinkybių negavau su autoriumi susižinoti, tad čia atsiprašau, jog jo nesiklausęs verčiau.“

Knygos pratarinėje R. van der Meuleną dėkoja disertaciją parengti padėjusiems jo žymiesiems mokytojams A. Leskienui ir Chr. C. Uhlenbeckui. „Pirmasis yra mano dėmesį atkreipęs į svarstomą čia dalyką. Jis, be to, mielai man suteikė savo ištraukas iš Juškos rinkinių; tas dalykas nemaža palengvino man darbą ir padėjo savo dideliu lietuvių kalbos mokslu, taisydamas savo laiškais mano vertimą. Uhlenbeck’as, kurio prikalbėtas ryžaus parašyti baigiamąjį skyrių (apie lietuvių animizmą), skaitė visą mano darbo rankraštį ir davė man nemaža svarbių pastebėjimų“ (p. V–VI).

1908 m. R. van der Meuleną atvyko į Lietuvą. Tų metų rugpjūčio 18–19 d. olandų filologas dalyvavo II visuotiniame Lietuvių mokslo draugijos susirinkime, kur jis buvo labai entuziastingai sutiktas ir išrinktas draugijos nariu korespondentu.

Draugijos susirinkime olandų ir rusų kalbomis R. van der Meuleną trumpai apibūdino savo darbą, pasidžiaugė draugijos veikla. „Tauta, kuri tokiuo būdu gerbia savo praeitį, gerbia ir savo dabartį, pilna šio žodžio prasme tariant, yra tauta, turinti teisę gyventi. Yra olandų priežodis, kurs šiaip sako: kalba tat yra visa tauta, tai yra, kalboje išreikštas visos tautos būdas, visos jos gyvybės viekas. Taigi aš geidžiu Tamistų, tikriau tariant – mūsų „Lietuvių mokslo draugijai“ ilgo amžiaus ir laimingos kloties, ir teparodai jinai naujus žvilgsnius į Lietuvos mokslą ir į jos gyventojų folklorą, tekellie aikštėn lig šiol dar nežinomus ypatingumus“², – baigė savo kalbą R. van der Meuleną.

1907–1912 m. R. van der Meuleną dirbo gimnazijoje. 1912–1935 m. redagavo olandų kalbos žodyną (*Woordenboek der Nederlandsche Taal*). 1925 m. jis buvo išrinktas Olandijos Mokslų akademijos nariu. 1946–1952 m. profesoriavo Leideno universitete. Mirė kalbininkas 1972 m. balandžio 17 d. Emene³.

Be minėtos disertacijos, olandų filologas paskelbė ir daugiau įvairioms baltistikos problemoms skirtų mažesnės apimties tyrinėjimų. Olandijos Mokslų akademijos darbuose jis išspausdino straipsnius apie Jogailos ir Radvilos vardų⁴, prūsų kalbos žodžių *wissamb* ‘stumbras’⁵, *mixkai* ‘vokiškai’⁶ kilmę. Paskelbė dvi Pietų

² *Lietuvių tauta*, 1908, 1 (2), p. 307–308.

³ Algirdas Sabaliauskas. Reinderis van der Miolenas. Šimtosioms gimimo metinėms, *Mūsų kalba*, 1982, Nr. 4, p. 48–49. Už kai kuriuos straipsnelyje pateiktus faktus autorius jaučia malonią pareigą padėkoti baltistikos tradicijų tęsėjui Leideno universiteto profesoriui Frederikui Kortlandtui.

⁴ Reinder van der Meulen. Over de Oudpools – Litouwse namen Jagiello en Radziwill, *Medelingen van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, afd. Letterkunde*, N. R., 1970, 33 (1).

⁵ Reinder van der Meulen. Twee onverklaarbare woorden: Krimgotisch borrotsch; Oudpruisisch wissambs, *Medelingen van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, afd. Letterkunde*, N. R., 1956, 19 (10).

⁶ Reinder van der Meulen. Oudpruisisch Mixkai, *Medelingen van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, afd. Letterkunde*, N. R., 1944, 7 (2), p. 121–130.

Lietuvoje užrašytas raudas⁷. Matyt, dar Chr. C. Uhlenbecko paskatintas domėjosi pagoniškuoju baltų ir slavų tikėjimu⁸.

Baltų kalbų leksikos tyrinėtojams yra svarbi R. van der Meuleno studija „Jūros ir laivininkystės terminai rusų kalboje“ (*De Hollandsche Zee- en Scheepstermen in het Russisch*, Amsterdam, 1909, 2-asis leidimas 1959).

Taigi yra už ką mums olandų filologą prisiminti.

⁷ Reinder van der Meulen. Zwei litauische Totenklagen aus dem Gouvernement Wilna, *Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung*, 1911, Bd. 44, p. 360–366.

⁸ Reinder van der Meulen. Über die litauischen Vēlēs, *Archiv für Religionswissenschaft*, 1914, Bd. 17, p. 125–131; *De Godsdienst der heidensche Balten en Slaven*, Baarn, 1913; *De Godsdienst der Slaven en Balten*; *De Godsdienst der Slaven en Balten*, in: *De Godsdiensten der Wereld*, 2e druk, Amsterdam, 1948, deel II, p. 193–213.